

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

**НИКОЛЕНКО Людмила Миколаївна - кандидат юридичних наук, професор
кафедри господарського, цивільного та трудового права Маріупольського
державного університету**

УДК 346.93

В статті здійснено дослідження деяких аспектів діяльності Верховного Суду України в господарському судочинстві, аналіз зарубіжного законодавства щодо діяльності вищої судової інстанції, визначення форми діяльності Верховного Суду України; обґрунтовано, що Верховний Суд України здійснює перевірку з метою законності судових актів; сформульовано пропозиції щодо удосконалення положень Хозяйственного процессуального кодекса України.

Ключові слова: перевірка, перегляд, судовий акт, рішення, Верховний Суд України, господарський суд.

Постановка проблеми

У процесі здійснення судової реформи Законом України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» запроваджено процедуру перегляду Верховним Судом України (далі-ВСУ) рішень господарських судів, що спричинило викладення Розділу XII-2 ГПК у новій редакції.

З моменту набрання чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів» ВСУ розглянуто: за IV квартал 2010 р. - 60 справ, з яких: 1) у 28 відмовлено у задоволенні заяви; 2) у 32 ухвалена постанова про повне або часткове задоволення заяви; за 2011 р. - 142 справи, з яких: а) у 74 відмовлено у задоволенні заяви, б) у 63 повністю або частково задоволено заяву, в) 5 справ повернено на дооформлення до Вищого

господарського суду України (далі-ВГСУ) (з ухвалою) [1].

Вказані відомості свідчать, що норми Розділу XII-2 ГПК надають сторонам господарського судочинства можливість на оскарження в порядку так званої повторної касації судових актів і вони це право реалізують. Саме вивчення форми діяльності Верховного Суду України, місце Верховного Суду України у господарському судочинстві, вплив розвитку законодавства інших країн на розвиток господарського процесуального законодавства України робить актуальним та необхідним це дослідження.

Метою статті є дослідження форми діяльності ВСУ та вивчення місця ВСУ у господарському судочинстві, що представляється важливим як з точки зору теорії господарського процесу, так і з точки зору судової практики.

Деякі питання діяльності ВСУ досліджували Д.М. Притика, І.А. Балюк, В.Е. Беяневич, А.Й. Осетинський, К.М. Біда та інші вчені.

Виклад основного матеріалу

Для визначення місця ВСУ у господарському судочинстві необхідно спочатку визначити форму діяльності ВСУ. Господарське процесуальне законодавство, регулюючи порядок розгляду відповідних скарг на судові акти (заяв про перегляд), використовує поняття «перевірка» і «перегляд». Проблема термінології, понятійного

апарату не є новою для науки господарського процесу. У зв'язку з цим необхідно визначити зміст понять «перегляд» і «перевірка», що є важливим як з точки зору теорії будь-якого процесу, у тому числі і господарського, судової практики, а саме практики реалізації відповідних процесуальних норм та змісту діяльності Верховного Суду України.

Якщо проаналізувати думки вчених, то можна відзначити різні точки зору з цього питання. Так, І.М. Зайцев вважав, що «у відомому сенсі поняття перевірки і перегляду ідентичні» [2, с.106]. На нашу думку, з тлумаченням І.М. Зайцева важко погодитися, оскільки відповідно до лексичного значення аналізованих понять «переглянути» означає розглянути заново, а «перевірити» - упевнитися в правильності чого-небудь, обстежувати з метою нагляду, контролю [3, с.450, 538]. Термін «перевірка», як представляється, ширший за своїм змістом від терміну «перегляд» і включає останній. Перевірка судового рішення може бути здійснена судом вищої за рангом інстанції шляхом перегляду (повторного розгляду по суті) справи. Це можливо у тому випадку, коли суд вищої інстанції має право прийняти нове рішення або змінити рішення на підставі наявних, а також додатково представлених доказів у справі. Прикладом такої перевірки може бути діяльність суду апеляційної інстанції, при умові прийняття нового рішення у справі.

У процесуальному законодавстві радянського періоду, що регламентує діяльність вищих судів з розгляду відповідних скарг на судові акти поняття «перегляд» і «перевірка» часто використовувалися як взаємозамінні.

Постановою від 14 березня 1923 року були затверджені Правила про провадження справ у Вищій арбітражній комісії при Раді праці та оборони і місцевих арбітражних комісіях, які передбачали можливість перегляду рішень місцевих арбітражних комісій Вищою Арбітражною Комісією [4].

Законодавство не визначало характер діяльності суду наглядової інстанції, проте, з аналізу законодавства, наукових дослі-

джень, присвячених інституту оскарження судових актів, можливо зробити висновок, що суди того часу здійснювали перевірку, а не перегляд. Вказівки Президії ЦВК Союзу РСР від 17 вересня 1935 р. про необхідність звернути «особливу увагу на якість роботи касаційно-наглядових інстанцій, як основного органу з керівництва, перевірки і виправлення помилок нижчих судових установ» [5] також можуть служити підтвердженням висловленої тези.

Прийнятий 16 серпня 1938 р. Закон «Про судоустрій Союзу РСР, союзних і автономних республік» у ст. 15 визначив, що вищий суд перевіряє законність та обґрунтованість прийнятого нижчим судом вироку або рішення [6].

17 серпня 1960 р. було затверджено Положення про Державний арбітраж при Раді Міністрів СРСР, яке містило норму, на підставі якої Державний арбітраж здійснював повноваження у межах перегляду [7].

30 листопада 1979 р. Верховною Радою СРСР був прийнятий Закон «Про Державний арбітраж у СРСР», що набрав чинності з 1 липня 1980 р. Згідно зі ст. 21 цього Закону рішення державного арбітражу може бути переглянуте в порядку нагляду [8].

Закон УРСР «Про арбітражний суд» від 4 червня 1991 року № 1142-ХІІ ст. 6 зазначає, що повноваження арбітражного суду вищої інстанції визначені межами перегляду рішення [9].

У наукових дослідженнях, присвячених проблемам провадження в порядку нагляду, терміни «перевірка» і «перегляд» використовувалися як синоніми, що навряд чи може бути визнане правильним.

Арбітражний процесуальний кодекс України, який набув чинності з 1 березня 1992 року містив Розділ XII «Перевірка рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду» та Розділ XIII «Перегляд рішення, ухвали, постанови арбітражного суду за нововиявленими обставинами». Інститут перевірки рішення проіснував до 2001 р., коли на підставі Закону України «Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України» від 21.06.2001 р. № 2539-III були внесені зміни до назв розділів, вони мали назву «перегляд» [10].

Оскільки в науці господарського судочинства практично не зверталася увага на відмінність у поняттях «перевірка» і «перегляд», то і в новому українському господарському, цивільному, адміністративному процесуальному законодавстві зберігся традиційний підхід, відповідно до якого «перегляд» є категорією, яка охоплює всі або деякі з видів проваджень по скаргах на прийняті судові рішення і заявах про перегляд.

Не дивлячись на те, що сутність провадження з розгляду судами відповідних скарг досить чітко визначена у ГПК, у теорії господарського процесу продовжується термінологічна плутанина. Наприклад, у дисертаційних роботах, присвячених проблемам апеляційного і касаційного провадження ці терміни використовуються як синоніми[11].

Помилка у використанні одного терміну може стати причиною й іншої термінологічної помилки, що в результаті вплине на правильне розуміння сутності правової конструкції. Наприклад, як синоніми застосовуються визначення предмету перегляду. Так, деякі вчені зазначають, що переглядається справа, інші – що переглядається рішення. Проте, це не тотожні поняття. Переглянути справу – це повторити у повному обсязі судовий розгляд, здійснений судом першої інстанції. Це можливо тільки в апеляційному провадженні. Тому в апеляційному провадженні переглядається справа і судові рішення. При перегляді ВСУ відбувається лише перевірка законності, обґрунтованості та справедливості судових рішень, а при перегляді ВСУ перевіряється законність судових рішень. У провадженні за нововиявленими обставинами переглядається справа. Закон покладає на вищу судову інстанцію перевірку правильності судового рішення, надаючи їй повноваження зі скасування та зміни судового рішення, якщо воно не відповідає вимогам закону. Ця перевірка відбувається у процесуальній формі, яка є ознакою правосуддя, - у судовому засіданні і побудована на демократичних засадах правосуддя. Суд першої інстанції, розглядаючи і вирішуючи справу, встановлює і оцінює факти, які ста-

новлять предмет доказування у цій справі, дає їм правову оцінку і застосовує щодо них матеріальний та процесуальний закони. Тому треба чітко визначити термінологію, яка застосовується у господарському судочинстві.

У зв'язку з цим необхідно ще раз акцентувати увагу на тому, що поняття «перевірка» і «перегляд» не є синонімами, отже, не можуть використовуватися як взаємозамінні. Поняття «перевірка» є родовим відносно до всіх видів проваджень по скаргах на судові акти, які не набрали або набрали законної сили. Використання поняття «перегляд» суперечить змісту апеляційного і касаційного провадження, провадження ВСУ, оскільки змістом діяльності судів відповідних інстанцій була і є перевірка судових рішень з точки зору їх законності та обґрунтованості або лише законності. Згідно з провадженням з перегляду судових рішень ВСУ перевіряється законність судового акту, який набрав законної сили. Особливість такої перевірки полягає в тому, що вона здійснюється ВСУ у випадках, коли необхідний захист публічних інтересів, інтересів суспільства, забезпечення одноманітності судової практики, вдосконалення правових норм. ВСУ покликаний вирішувати складні завдання у сфері матеріального права, щодо яких суди нижчих інстанцій не давали однакових і однозначних відповідей.

На підставі дослідження категорій «перевірка» та «перегляд», змісту процесуальних норм та враховуючи лексичне значення робиться висновок про необхідність відмови від розуміння та вжиття аналізованих понять як синонімічних термінологічних конструкцій. Крім того, найдоцільніше саме в господарському судочинстві щодо питань реалізації права на оскарження використовувати саме термін «перевірка».

Таким чином, для перевірки судового акту характерними є наступні ознаки: здійснюється судом вищої інстанції; регламентована процесуальним законом; ініціюється відповідними особами; суд вищої інстанції здійснює юридичну оцінку та контроль; здійснюється з метою аналізу дотримання законності та обґрунтованості судово-

го акту; скасування чи зміна оскарженого судового акту не пов'язані з відновленням провадження у справі; виступає спеціальними засобом господарсько-процесуального захисту проти судових помилок.

Зважаючи на викладене, під перевіркою судових актів як засобу судового захисту слід розуміти діяльність судів вищих інстанцій, що ініціюється особами, які беруть участь у справі, здійснюваній без відновлення провадження у справі, у передбаченому процесуальним законом порядку, направлений на забезпечення законності та обґрунтованості судових актів.

З метою правильного віддзеркалення змісту кожної вищезгаданої конструкції у господарському процесуальному законі, представляється можливим перейменувати Розділ XII ГПК «Перевірка та перегляд судових актів», який би включав Главу 1 «Апеляційне провадження з перевірки судових актів», Глава 2 «Касаційне провадження з перевірки судових актів», Глава 3 «Провадження з перевірки судових актів Верховним Судом України», Глава 4 «Провадження з перегляду судових актів у зв'язку з нововиявленими обставинами». Тому, на нашу думку, ВСУ здійснює перевірку, а не перегляд судових рішень з метою виявлення та усунення судової помилки права. Проте досвід побудови та функціонування судових систем більшості країн світу переконливо доводить, що рішення, ухвалені вищим судом галузевої юрисдикції, внаслідок перегляду судового акта в касаційному або ревізійному порядку, є остаточним. Подальший перегляд такого рішення з будь-яких мотивів та підстав є екстраординарним та поодиноким випадком для всієї судової системи держави. На винятковості підстав для касаційного перегляду рішень вищих спеціалізованих судів ВСУ акцентується увага і у публікаціях українських науковців, присвячених цій темі. Н. Сибільова підкреслює, що законодавство про судустрій майже дослівно відтворило положення відповідної конституційної норми, однак не розвинуло та не деталізувало їх, поклавши ці функції на процесуальне законодавство [12].

Система судустрою і судочинства, що існує в нашій державі, при всіх її позитивних сторонах, не може не викликати критичних зауважень. Згідно з розділом XII-2 ГПК судові рішення можуть бути переглянуті ВСУ. Згідно зі ст. 111-15 сторони у справі та Генеральний прокурор України мають право подати заяву про перегляд судових актів.

У процесуальному законодавстві України, як зазначає В.Е. Беяневич, на першому етапі судової реформи визначалися відносини між ВСУ як найвищим судовим органом системи судів загальної юрисдикції та ВГСУ - вищим судовим органом спеціалізованих господарських судів. Це була проблема не лише структурування взаємовідносин, а, насамперед, - визначення компетенційних повноважень ВСУ у господарському судочинстві. У зв'язку з вирішенням цієї проблеми і виник процесуальний інститут перегляду судових рішень Вищого господарського суду України Верховним Судом України, котрий називається «повторна касація» [13].

Як зазначає А. Осетинський, необхідність реформування судової системи України в цілому та господарського судочинства зокрема обговорюється протягом тривалого часу, однак саме у 2010 р. відбулися кардинальні зміни судової реформи, каталізатором якої стало Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 р. № 8-рп/2010 щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у ст.ст. 125, 129 Конституції України [14]. У цьому Рішенні КСУ вказав, що можливе лише одне касаційне оскарження судового рішення, а конституційний статус Верховного Суду України не передбачає наділення його законодавцем повноваженнями суду касаційної інстанції щодо рішень вищих спеціалізованих судів, які реалізують повноваження касаційної інстанції [15]. Реалізацію судової реформи було продовжено прийняттям Закону України «Про судустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. № 2453-VI, яким закріплено за Вищим господарським судом України право остаточної касації.

Дана проблема значуща і з точки зору міжнародних правових зобов'язань України. Підпорядкування України юрисдикції Європейського Суду з прав людини в Страсбурзі спричинює проблему співвідношення судочинних форм нашої держави з вимогами, які виставляються з боку Європейського Союзу.

Як відомо, відповідно до ст. 55 Конституції України кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод передбачає право кожного на справедливий і публічний розгляд справи в розумний строк незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону. Принцип справедливого розгляду справи є основним, оскільки він включає базові принципи права (судового розгляду), загальні для всіх правових систем.

Практика Європейського Суду, що формується в його прецедентах, створила певну інституційну основу розуміння «права на судовий захист», що включає деякий набір базисних процесуальних вимог до процедури судового розгляду. У конкретних справах, розглянутих Європейським Судом, як елементи права на судовий захист розглядаються, зокрема, право на доступ у судову інстанцію, можливість судового оскарження, процесуальна рівність сторін, право на усне слухання, відмовитися від використання якого можуть лише самі зацікавлені особи, право доступу зацікавленої особи у верховному суді до документів, що мають безпосереднє відношення до справи. Порушення вказаних прав розглядається Європейським Судом з прав людини як порушення права на справедливий судовий розгляд справи.

Практика міжнародного права виходить з того, що «засоби правового захисту, які не дозволяють добитися відновлення тривалого порушеного права, не можуть бути віднесені до дієвих і достатніх, і, відповідно, звертатися до них не обов'язково;

погоджуючись далі з правильністю того, що до засобів правового захисту, які теоретично є такими, але насправді не дають жодного шансу на відновлення імовірно порушеного права, звертатися не обов'язково...» [16].

Таким чином, для звернення до Європейського Суду може виявитися достатнім проходження судової процедури до ВГСУ, оскільки подальший рух господарського судочинства не завжди залежить від волі зацікавленої особи, яка бере участь у справі. Оскільки діяльність вищих судів незалежна одна від одної, гіпотетично цілком можна допустити, що в Європейському Суді на розгляді виявляться два судові акти, прийняті різними «касаційними» судами щодо однієї категорії спору, але з різним вирішенням спору. Такий стан речей підриває авторитет української судової системи, що, зрештою, може негативно позначитися на її функціонуванні.

Необхідно відзначити, що основними аргументами, на яких базується аргументація захисників існування в системі здійснення правосуддя господарськими судами ВСУ є необхідність забезпечення єдності законності та можливість усунення у винятковому порядку судових помилок, допущених судовими актами, прийнятими господарськими судами першої, апеляційної і касаційної інстанцій. При цьому, враховуючи повноваження ВГСУ, існуюча організаційна структура касаційної перевірки достатньо може впливати на формування одноманітності в тлумаченні і застосуванні норм права.

Для визначення необхідності існування ще однієї «касаційної» інстанцій в українському законодавстві треба проаналізувати порядок касаційної перевірки в зарубіжному законодавстві. Дослідження системи зарубіжних судових установ свідчить про положення касаційної інстанції як вищої і єдиної в масштабах всієї держави, незалежно від форми державного устрою.

Третьою і вищою інстанцією в західних державах є Верховний суд (найбільш часте найменування). Правовий статус такої судової установи у деяких країнах закріплено конституційно. Можна провести наступну

класифікацію судів третьої інстанції: верховні суди, які мають разом із власними судовими функціями також і право конституційного контролю, і суди, що таким правом не володіють. Приклади перших - Верховний суд США, верховні суди Скандинавських країн. Приклади других - Касаційний суд у Франції, Касаційний суд в Італії, Федеральна судова палата ФРН. Стаття 123 Конституції Іспанії встановлює, що «Верховний суд, юрисдикція якого поширюється на всю Іспанію, є вищою судовою інстанцією у всіх сферах судової діяльності, за винятком конституційних гарантій» [17, с. 155].

Прикладом централізованої судової системи в умовах федеральної держави може бути судоустрій ФРН. У цій країні основна частина законодавчих актів приймається федеральним законодавцем. Структура судів підпорядкована не федеральній ідеї, а принципам їх спеціалізації за характером даних справ (загальна підсудність, трудова, соціальна, адміністративна, фінансова). Суди земель є другою інстанцією у трудових, соціальних, адміністративних справах. У справах загальної підсудності є ще й вищі земельні суди, які не є, проте, верховними судами земель і володіють обмеженою компетенцією. Для фінансових судів другою інстанцією без проміжних земельних ланок служить Федеральна фінансова палата. Якщо в землях ФРН немає верховних судів, то на рівні федерації діє ціла система найвищих федеральних органів, які виконують функції спеціалізованих верховних судів [18, с. 21]. Вищим судом з кримінальних, цивільних справ і так званих справах вільної підсудності (у галузі загальної підсудності) є Верховний суд ФРН, у складі якого утворені кримінальні і цивільні сенати (колегії). З цивільних справ Верховний суд ФРН є основною ревізійною інстанцією щодо рішень вищих судів землі і, у деяких випадках, до рішень судів землі (ландгерихтов). Існують також Верховний Адміністративний суд, Верховний фінансовий суд і т.д.

Проте принципи, що визначають діяльність верховних судів у різних країнах, не однакові.

У Великобританії і в США верховні судові інстанції можуть переглядати справи по суті, не обмежуючись формальною перевіркою лише правової сторони рішення нижчого суду. По суті, йдеться про повторне апеляційне провадження. На практиці верховні судові інстанції, як і окружні апеляційні суди, особливо у Великобританії, приділяють головну увагу правильності застосування законів до фактичних обставин, встановлених судами першої інстанції, і правильності тлумачення застосованих законів, не проявляючи увагу до перегляду здійсненої судами першої інстанції констатації фактів. Вищою судовою інстанцією у Великобританії з 2009 р. також є Верховний суд, який змінив Палату лордів. У межах федеральної судової системи США третьою (вищою) інстанцією є Верховний суд США. Подібно до федерального Верховного суду судову ієрархію штату повсюдно очолює Верховний суд, який в деяких штатах іменується апеляційним [19, с. 115].

Французька правова система має декілька особливостей, однією з яких є те, що вона базується на одному з найважливіших принципів організації державної влади – принципі розподілу судових і адміністративних функцій [20, с. 18-22]. Характеризуючи стан системи правосуддя у Франції, дослідники зазначають, що на сучасному етапі в цій країні створена найсильніша централізація судової влади та зразкова ієрархія судово-юрисдикційних органів, діяльність яких здійснюється відповідно до закону та виключає застосування надзвичайних актів [21, с. 37]. Касаційний суд Франції, який одержав свою назву ще у 1790 р., є вищою судовою інстанцією цієї країни. З точки зору юрисдикції, Касаційний суд поділяється на спеціалізовані палати (*chambres*), між якими розподіляються подані скарги (*pourvois a examiner*) залежно від змінних критеріїв, які визначаються комітетом Касаційного суду (*Bureau de la Cour*). Якщо на початковому етапі історії Касаційного суду таких палат було три (палата з цивільних справ (*Chambre civile*), палата з кримінальних справ (*Chambre criminelle*) та палата з попереднього роз-

гляду скарг (Chambre des requetes, ліквідована у 1947 р.), то на теперішній час існує три цивільні палати: палата з торговельних, економічних та фінансових спорів (Chambre commerciale, économique et financière), палата з громадських конфліктів (Chambre sociale) і кримінальна палата (Chambre criminelle).

У Франції Касаційний суд завершує загальну судову систему і здійснює перевірку лише юридичної сторони рішень, що розглядаються ним, тобто норм матеріального і процесуального права, без перевірки правильності рішення по суті. Рішення, прийняті з порушенням закону, скасовуються, але, оскільки справа не підлягає вирішенню по суті, скасування рішення спричиняє повернення справи в нижчу інстанцію для прийняття рішення по суті. У загальному можна сказати, що Касаційний суд розглядає лише питання права, досліджує «не саму справу, а лише правильність тлумачення правової норми». Престиж і роль Касаційного суду великі. Не дивлячись на свою назву, цей суд швидше розглядається не як інстанція, головною метою якої є перевірка рішень нижчих судів, а як гарант дотримання закону такими судами.

Касаційний суд Бельгії також наближений до французької моделі касаційного провадження. Його головним завданням є розгляд скарг на рішення судів останньої інстанції, поданих у зв'язку з порушенням закону або суттєвих правил провадження у справі. Касаційний суд Бельгії, таким чином, виконує регулятивну роль та забезпечує однакове тлумачення права. До складу касаційного суду входять три палати: перша – з цивільних та комерційних справ, друга – з кримінальних справ, третя розглядає справи, які належать до компетенції трудових судів. Аналогічні за своєю суттю функції виконує і Вищий касаційний суд Італії, який є вищим судом судової системи цієї країни. Цей суд складається з трьох палат з цивільних справ та однієї палати з трудових справ, причому кожна з них діє у складі п'яти членів, наділених правом вирішального голосу. Згідно із законом про судоустрій 1941 р. Вищий касаційний суд Італії забезпечує точне дотримання та од-

накове тлумачення закону, єдність національного права.

Цей же порядок застосовується і в деяких інших країнах, що дотримуються принципів касаційного провадження. Так, ст. 65 Закону про судоустрій Італії свідчить: «Вищий касаційний суд, будучи найвищим органом правосуддя, забезпечує точне виконання і одноманітне тлумачення закону, єдність національного позитивного права» [22, с. 312].

Висновок

Таким чином, з урахуванням викладеного зазначимо, що:

- у більшості держав існує система трьохінстанційності судових установ, у якій кожна ланка є незалежною судовою установою, з організаційної і територіальної точок зору, окрема від інших судових інстанцій;
- у країнах з континентальною правовою системою апеляція і касація (або її різновид - ревізія) є два необхідних і достатніх способів перевірки законності та обґрунтованості судових актів;
- якщо друга (апеляційна) інстанція у більшості країн організована за окружним принципом, то третя інстанція (касація, ревізія або повторна апеляція) перевіряє законність та обґрунтованість судових актів у масштабах всієї держави;
- кожному учаснику правового спору гарантований послідовний розгляд справи по суті в першій і апеляційній інстанціях;
- існування третьої, касаційної інстанції забезпечує одноманітність судової практики за допомогою юридичної перевірки правильності судових рішень.

Слід погодитися з А. Осетинським, який підкреслює недоцільність повного дублювання повноважень вищих інстанцій та надмірної широти підстав для перегляду в інстанції повторної касації. За умов посилення засад єдності судової системи перегляд рішень Вищого господарського суду України Верховним Судом України повинен мати виключний характер з чітко визначеними в законі винятковими підставами [23, с. 6].

Як зазначає О. Кот, у чинному ГПК (як і в інших процесуальних кодексах) відсутнє

найменування порядку (процедури) перегляду судових рішень ВСУ [24, с. 38]. При цьому мають місце термінологічні розходження між Законом України «Про судострій і статус суддів», у ст. 14 якого йдеться про «перегляд справи ВСУ» і ГПК, в назві Розділу XII-2 та назвах і текстах низки статей цього розділу йдеться про «перегляд судових рішень ВСУ». На його думку, зміни, що відбулися в господарському процесуальному законодавстві, не дають підстав іменувати зазначений порядок переглядом у порядку нагляду постанов і ухвал, що набрали законної сили, як це має місце, наприклад, в арбітражному процесі Російської Федерації. Як зазначав на той час Голова Вищого арбітражного суду РФ В.Ф. Яковлев, четверта інстанція необхідна винятково для забезпечення єдності судової практики, яка є найважливішою умовою ефективного правосуддя [25, с. 15]. Подібну функцію, покликана виконувати і перевірка судових рішень ВСУ. Проте відмінність перевірки судових рішень ВСУ від наглядового порядку перегляду постанов у Російській Федерації полягає, передусім, у досить обмеженому переліку підстав для подання заяви про перегляд судових рішень, у складній процедурі її проходження.

Література

1. Аналіз підстав відмови Верховним Судом України в задоволенні заяви про перегляд судових рішень господарських судів після допуску Вищим господарським судом України справи до провадження // Вісник Верховного суду України. – № 1 (137). – 2012. – С.26.

2. Зайцев И.М. Устранение судебных ошибок в гражданском процессе. / И.М. Зайцев. – Саратов, 1985. – С. 106.

3. Ожегов С. И. Словарь русского языка. / С. И. Ожегов. – М.: Издательство «Русский язык», 1981. – С. 450, 538.

4. Постановление от 14 марта 1923 г. Об утверждении Правил о производстве дел в Высшей арбитражной комиссии при Совете труда и обороны и местных арбитражных комиссиях: [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.bestpravo.ru/ussr/data04/tex17188.htm>

[bestpravo.ru/ussr/data04/tex17188.htm](http://www.bestpravo.ru/ussr/data04/tex17188.htm)

5. Сборник постановлений и разъяснений Верховного Суда Союза ССР, действующих на 1 января 1936 г. / Под ред.: Винокуров А. Н. – М.: Сов. законодательство, 1936. – С. 66.

6. О судостроительстве СССР, союзных и автономных республик: Закон принятый Верховным Советом СССР от 16 августа 1938 года // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1938. – №11. [Электронный ресурс] Режим доступа : <http://ru.wikisource.org/wiki/>

7. Положение о Государственном арбитраже при Совете Министров СССР: утвержденное Постановлением Совмина СССР от 17.08.1960 № 892 // [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://www.bestpravo.ru/sssrf/yi-zakony/g2g.htm>

8. Про Державний арбітраж у СРСР: Закон СРСР: прийнятий 30 листопада 1979 р. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1979. – № 49. – Ст. 844.

9. Про арбітражний суд: Закон прийнятий Верховною Радою України від 4 червня 1991 року № 1142–ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 36. – Ст.469.

10. Арбітражний процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798–ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

11. Закон України «Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України» від 21.06.2001 р. № 2539–ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 36. – Ст. 188.

12. Сібільова Н. В. Закон «Про судострій України» – правова підстава організації та функціонування судової влади / Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи: Матеріали наук.–практ. конф., 18–19 квітня 2002 р., м. Харків / Редкол.: Сташис В. В. (голов, ред.) та ін. – К., Х.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 109.

13. Беляневич В. Повторна касація у господарському судочинстві: деякі проблеми правозастосування / В. Беляневич // Право України. – 2003. – № 3. – С. 32.

14. Осетинський А. Сучасна роль касаційної інстанції в умовах реформування гос-

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено дослідження деяких аспектів діяльності Верховного Суду України у господарському судочинстві, аналіз зарубіжного законодавства щодо діяльності вищої судової інстанції, визначення форми діяльності Верховного Суду України, обґрунтовано, що Верховний Суд України здійснює перевірку з метою визначення законності судових актів, сформульовані пропозиції щодо вдосконалення положень Господарського процесуального кодексу України.

SUMMARY

In the article research of some aspects of activity of Supreme Court of Ukraine is carried out in the economic legal proceeding, analysis of foreign legislation in relation to activity of higher judicial instance, determination of form of activity of Supreme Court of Ukraine, grounded, that Supreme Court of Ukraine carries out verification with the purpose of determination of legality of judicial acts, formulated suggestions in relation to perfection of positions of the Economic code of practice of Ukraine.

подарського судочинства / А.Осетинський // Право України. – 2011. – № 6. – С.50–56.

15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України від 11 березня 2010 року № 8-рп/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 21. – 31с. – Ст. 882.

16. Дело о железной дороге Паневежис – Салдутискис. / Постоянная палата международного правосудия, серия А/В, п.76. // Цит. по: Энтин М. Л. Международные гарантии прав человека: опыт Совета Европы. – Москва: Московский независимый институт международного права, 1997. – 81с.

17. Anbtt J.–L. Introduction au droit et themes fondamentaux du droit civil Pans. – 1994. – P. 155.

18. Судебные системы европейских стран / пер. с фр. Д. И. Васильева и с англ. О. Ю. Кобякова. – М., 2002. – 21с.

19. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник / отв. ред. д-р юрид. наук, проф. А. Я. Сухарев. – М., 2000. – 115с.

20. Шишкін В. Система судів загальної юрисдикції у Франції / В. Шишкін // Право України. – 1996. – № 6. – С. 18–22.

21. Фоков А. П. Правосудие во Франции : организация судебного контроля на современном этапе / А. П. Фоков // Право и политика. – 2001. – № 7. – С. 37–42.

22. Французская республика. Конституция и законодательные акты / пер. с франц. В. В. Маклаков, В. К. Пучинский, В. Л. Энтин; сост. В. В. Маклаков, В. Л. Энтин [и др.]. – М.: Прогресс, 1989. – 312с.

23. Осетинский А. Організація та функціональні засади діяльності касаційної інстанції (на прикладі судової палати Вищого господарського суду України): автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. / Анатолій Йосипович Осетинський. – Київ, 2005. – 6с.

24. Кот О. Правовий режим постанов суду в господарському процесі / О. Кот // Українське комерційне право. – №11. – 2011. – С. 38–39.

25. Яковлев В. Ф. Основные новеллы АПК 2002 года / В. Ф.Яковлев // АПК и ГПК 2002 г.: Сравнительный анализ и актуальные проблемы правоприменения: Материалы научно –практической конференции. – М.:Российская академия правосудия, 2004. – 15с.